

a faktami i modyfikujące czy też deformujące obraz tych faktów w świadomości badacza. X

Dlatego wiąże ze studiami rozpoczętymi przez doc. Z. Gostkowskiego daleko sięgające nadzieje i oczekiwania. Ten typ badań doskonale uzupełnia badania i rozważania metodologiczne, których wyrazem są ostatnio opublikowane prace Stefana Nowaka *Studia z metodologii nauk społecznych* oraz *Metody badań socjologicznych*. Prace Z. Gostkowskiego pokazują, że konieczne jest pewne przystosowanie technik badawczych do kultury badanego społeczeństwa, że nawet bardzo precyzyjny aparat formalny analizy danych zawodzi, gdy w procesie ustalania analizowanych faktów działają deformujące postawy wynikające z sytuacji, w której przebiega badanie, itd. Prace doc. Z. Gostkowskiego i jego współpracowników koncentrują się przede wszystkim na tym pierwszym etapie badania, na kontakcie badacza z badanymi ludźmi, i starają się analizować oraz eliminować błędy powstające w tym podstawowym ogniwie procesu badawczego.

Nie znaczy to, że nie uznaję doniosłości innych prac metodologicznych precyzujących i doskonalących techniki analizy zebranych danych. Sądzę jednak, że podstawowe źródło błędu w badaniach postaw i opinii tkwi w sytuacji samego badania i dlatego z takim uznaniem witam prace podjęte przez doc. Z. Gostkowskiego i jego Pracownię.

Warszawa, 11 grudnia 1965 r.

Jan Szczepański

Od Redakcji

Kierownik badań i redaktor niniejszej publikacji w imieniu własnym i współautorów pragnie wyrazić podziękowanie tym instytucjom i osobom, dzięki którym życzliwej pomocy, współpracy czy inspiracji możliwe było zebranie czy opracowanie materiałów, wzbogacenie problematyki prezentowanych tu prac, uniknięcie wielu błędów i niedociągnięć.

Tak więc w pierwszym rzędzie zobowiązani jesteśmy zespołowi katedr socjologicznych Uniwersytetu Łódzkiego za pomoc organizacyjną i materialną w realizacji przedstawionych tu prac, za życzliwą krytykę naszych planów i projektów badawczych. W szczególności chcielibyśmy podziękować Doc. Dr. J. Lutyńskiemu i Dr. W. Piotrowskiemu, kierownikom badań terenowych, za włączenie naszych problemów do Ich programu.

Na różnych etapach realizacji naszych badań, a zwłaszcza w stadium opracowywania i interpretacji uzyskanych w terenie danych ilościowych, wyłaniała się konieczność korzystania z konsultacji kompetentnego statystyka, zarazem dobrze zorientowanego w problematyce metod i technik socjologicznych. W tym zakresie niezwykle cenna okazała się dla nas pomoc Dr. T. Millera z Katedry Demografii i Statystyki Uniwersytetu Łódzkiego.

Chcąc maksymalnie rozszerzyć empiryczną bazę, na której opierałyby się nasze analizy, zwróciliśmy się do dwu instytucji badawczych z prośbą o udostępnienie nam materiałów i pomoc w ich opracowaniu: do Ośrodka Badań Prasoznawczych RSW „Prasa” w Krakowie i do Redakcji Studiów i Oceny Programu Polskiego Radia. Dzięki życzliwości, z jaką do prośby naszej ustosunkowało się kierownictwo tych placówek badawczych,

możliwe było przygotowanie trzech studiów zawartych w niniejszym zbiorze.

Wymienione tu osoby i instytucje, jakkolwiek przyczyniły się do realizacji przedstawianej Czytelnikowi publikacji, nie są w żadnej mierze odpowiedzialne za jej braki i niedociągnięcia, które obciążają wyłącznie autorów i redaktora całości.

Z. G.

Zygmunt Gostkowski.

O ZAŁOŻENIACH I POTRZEBIE EMPIRYCZNYCH BADAŃ NAD TECHNIKAMI I PROCEDURAMI BADAWCZYMI W SOCJOLOGII

1. Metoda i metodyka badawcza a dwa rodzaje wstępnej wiedzy o badanej rzeczywistości

Przez metodę w znaczeniu „klasycznym”, historycznie najwcześniejszym, rozumie się zespół ogólnych dyrektyw mówiących o tym, jak kierować procesem poznawczym. Wchodzą tu w grę dyrektywy dotyczące sposobu definiowania przedmiotu badań, budowania pojęć, przeprowadzania klasyfikacji i rozgraniczeń, wyodrębniania właściwych aspektów badanej sfery faktów itp. Tak pojęta metoda w sposób bezpośredni i logiczny wynika z posiadanej już przez badacza teorii czy filozofii odnoszącej się do rzeczywistości poddawanej badaniu, stanowi więc tylko przedłużenie wyjściowych przesłanek teoretycznych czy filozoficznych. Przesłanki te mają charakter bardzo ogólnych też ontologicznych czy epistemologicznych.

Do tego typu przesłanek poznawczych wyznaczających metodę należy na przykład zespół twierdzeń materializmu dialektycznego, ujmującego rzeczywistość w kategoriach procesu stania się, o swoistych prawidłowościach i dynamice. Metodą badawczą na gruncie nauki o społeczeństwie wynikającą z tego systemu twierdzeń jest dialektyczna metoda historyczna. Zwraca się w niej uwagę na potrzebę operowania wskaźnikami tempa zmian, ustalania etapów, a więc na problem periodyzacji w procesach rozwojowych; klasyfikacje faktów społecznych stosowane w ramach tej metody winny uwzględniać moment historyczny, a więc ich umiejscowienie w układzie sił między tym, „co stare”,